

Lukion rehtori Teuvo Mäkinen

Sepänmäen museon 40 -vuotisjuhla

19.6.2011

Hyvät kuulijat

Aivan aluksi haluan kiittää Mäntsälän kunnan museotointa, Mäntsälä Seuraa ja Hirvihaaran kyläyhdistystä siitä, että minut on kutsuttu tänne Sepänmäelle puhumaan Sepänmäen museon 40 -vuotisjuhlaan. Tämä on minulle mieluisa tehtävä. Ymmärsin järjestävää tahoja edustavan Tarja Kuusela-Nissisen toimeksiannosta, että minun odotetaan tänään kertovan hyvinkin henkilökohtaisesta näkökulmasta siitä, miten minä ja sukuni liittyvät Sepänmäkeen. Onhan tuo Sepäntupa mummolani.

Ja tarina alkaa: Toisen kuolema on toisen leipä. Nälkä ja sen seurauksena tullut lavantauti näännyttivät mäntsäläläisiä vuonna 1868 niin, että kuolleita oli normaalivuonna sadan paikkeilla olevan määrän sijasta 691 ihmistä, joista 370:lle tuli merkityksi kuolinsyiksi lavantauti. Myös Hirvihaaran kylän seppä Carl Conrad Runsten kuoli keväällä 1868 lavantautiin. Kylässä tarvittiin seppää. Sellainen saatiin Pornaisten Halkiasta. Sepänopin käynyt, Nikulan talon syytinkitorpan 19 -vuotias poika Anders Niklander muutti tänne naapuripitäjään. Muuttopäiväksi on kirjattu joulukuun 7.päivä tuona koettelemusten vuonna 1868. 100 vuotta minua aiemmin syntynyt Anders Niklander on minulle äidinäidinissä.

Anders Niklanderin tullessa sepäksi oli sepäntupa jo nykyisellä paikallaan, sillä se on rakennettu 1830 -luvulla. Myös paja, joka joskus aiemmin oli ollut lähempänä sepäntupaa ja palanut, oli jo vuonna 1868 nykyisellä paikallaan, tosin pienempänä, mitä se on nyt nähtävissä. Tällä samalla mäellä oli jo silloin myös muita käsityöläisiä. Tämäntapaisissa oloissa kylän nuori seppä Anders Niklander aloitti täällä Sepänmäellä työnsä. Nuorikko, josta tulisi sepän matami, puuttui vielä. Mistäpä sellainen?

Mäntsälän Sulkavan kylässä Linnaisten kartanon Ekbackan torpassa marraskuun 1.päivänä 1851 kastettiin kolmipäiväinen tyttövauva Agvilinaksi, mutta jonka nimi arkisemmin muuttui Akviliinaksi. Akviliina varttui kotipitäjässä 18 vuoden ikään

saakka, jolloin hän vajaaksi vuodeksi muutti Mäntsälästä Hollolaan. Hänen sieltä palattuaan soivat pian, nimittäin huhtikuun 1.päivänä 1872, hääkellot kylän sepälle Anders Henrik Niklanderille ja torpparin tyttäreille Agvilina Kallentyttärelle.

Niklandereille syntyi seitsemän lasta. Seitsemäntenä lapsena ja kuopuksena näki päivänvalon tyttövauva tiistaina toukokuun 18.päivänä 1886. Oliko synnytyksessä mukana kätilö vai ei, sitä emme tiedä. Kätilöasia oli tuolloin joka tapauksessa hyvin ajankohtainen. Edellisen vuoden syyskuun 9.päivältä Mäntsälän kunnanhallituksen pöytäkirjasta on luettavissa: ” Kuin on ilmoitettu, että kunnan kätilöin Rouva O.Widell on useammat kerrat ilman määrättyä edellä käynyttä ilmoitusta lähtenyt ulkopuolelle kunnan piiriä, johon hänellä ei ole lupaa, niin annettiin varotus senkaltaisesti säännöttömästä menettelystä ja muistutettiin häntä edespäin tarkemmin noudattamaan sääntöjä.” Vuoden 1886 syksyllä kuntakokous päätti muuttaa kätilöimen toimen seisovaksi. No oli kätilöintä paikalla tai ei, niin äiti oli ainakin silloin 125 vuotta sitten paikalla synnytyksessä ja alkoi sen jälkeen touhukkaana järjestellä ristiäisiä. Sunnuntaina 30.5.1886 tyttövauva sai kasteessa nimekseen Impi Vieno. Kastamisen toimitti Mäntsälän pitkäaikainen kirkkoherra Carl Aspelund. Impi Vieno on mummuni, äidinäitini.

Sepänmäen pihapiiri oli runsaat sata vuotta sitten, Impi Vienon lapsuudessa, varmasti paljolti samanlainen kuin se nytkin on. Leis´tangon ja siihen kiinnitetyt hevoset voimme huoletta lisätä silloiseen pihapiiriin, samoin kuin pihalla telmivät lapset. Taustalla kuuluu raudan takomisesta johtuvia ääniä, kun Impin isä, seppämestari Anders Niklander oppipoikineen kilkuttelee pajassa. Kotona isä Anders oli ehdoton auktoriteetti siitä huolimatta, ettei hän ollut mikään ankara mies. Joskus kaupunkireissulta tullessaan hän saattoi muistuttaa perhettään ja oppipoikiaan asemastaan sanomalla, että ne ovat herrat ja mestarit erikseen. Impin äiti, Akviliina, oli syvästi uskonnollinen. Oman äitini välityksellä muistuu minunkin mieleeni ”mammavainaan” sanomaa. Esimerkiksi: ”Jo mammavainaa sano, että on synti panna leipä nurinpäin.”

Venäjän keisarikunnan Suomen suuriruhtinasmaassa ei Impin lapsuudessa ollut oppivelvollisuutta, eikä Hirvihaarassa vielä kansakouluakaan. Sellainenhan aloitti toimintansa Kylä-Fastmanin talossa, nykyisessä Hirvihaaran seuratalossa, vasta vuonna 1900. Impi suoritti kuitenkin Ehnroosin koulussa kirkonkylässä kansakoulun ja sai päästötodistuksen hyvin arvosanoin vuonna 1900. Tuskinpa hän saattoi aavistaa, että hänen tyttärenpoikansa tekisi pääosan elämäntyöstään rehtorina

tuolla samalla mäellä, yhden lukuvuoden oman toimensa ohella jopa Ehnroosin koulun rehtorina. Jätetään nyt nuori kansakoulun oppimäärän suorittanut sepän tytär Impi Niklander käyskentelemään ja sulhoista haaveilemaan tänne Sepänmäen poluille.

Mennäänpä taas Pornaisten Halkiaan ja ajassa vuoteen 1890. Silloin syntyi Amanda ja Henrik Wessmanille potra esikoispoika, jolle annettiin nimeksi Sulo Robert. Vuonna 1907 17-vuotias Sulo Wessman tuli sepänoppiin tänne Hirvihaaran Sepänmäelle. Kuinka ollakaan, Sulo ihastui Niklanderin tyttäreeseen, Impiin. Impi - mummuni muistojen mukaan Sulo oli väen väkisin halunnut naimisiin hänen kanssaan. Eikä hänkään nähnyt mitään syytä vastustaa innokkaasti piirittävää ihailijaa. Tällaista tapahtumien kulkua tukee myös se, että Sulo -pappani muisteli joskus haikeana, että kumpikaan omista tyttäristä ei ole niin kaunis kuin äiti nuorena. Rakkaus ei kuitenkaan ole matematiikkaa, joten en yritä todistella enempää. Mene ja tiedä. Joka tapauksessa Impi Vieno Niklander ja Sulo Robert Wessman vihittiin avioliittoon helposti muistettavana päivänä 100 vuotta sitten 11.11.1911. Seuraavana vuonna 1912 synnytti Impi Wessman tytön. Myöhemmin 20 vuodessa kuusipäiseksi kasvaneen sisarusparven esikoinen kastettiin Laila Reginaksi. Hän on äitini.

Sukunimensä Impi ja Sulo Wessman suomensivat hirvihaaralaissyntyisen kirjailijan Emil Lassisen agiteeraamana. Eskolan isäntä oli sanonut Sulolle, että pane nimeksi vaikka Vesalainen. ”Seppä Vesalainen Hirvihaarast’niinku tunnette ja tiärrätte”. Tällaista esittelyä Vesalaisen Sulo käytti aikanaan, koska muisto tästä on säilynyt kirkonkylässä näihin päiviin saakka. Puhuivatpa kirkonkyläläiset vähän leukailen tämän sanonnan perusteella ”tunnetusta sepästä”. Jos oli pappani Sulo Vesalainen rempseän puoleinen mies, niin vaimonsa Impin hallitsevana luonteenpiirteenä oli varovaisuus. Jo lauantaisaunan jälkeen hänellä oli tapana sanoa: ” Jos sielu olis’yhtä puhras kuin on ruumis nyt.” Sitten Sepänmäen sunnuntaiaamun rauhassa vain kissat naukuen seurailivat kirkkoon lähtijöitä. Arkisin ympäri kylää kiirineet pajavasaran lyönneistä aiheutuneet äänet olivat vaienneet lepopäiväksi.

Impin ja Sulon esikoinen Laila avioitui jatkosodan aikana Pauli Mäkisen kanssa ja muutti tien toiselle puolelle Ali-Mäkelän taloon. Minä synnyin heidän kolmesta lapsestaan nuorimpana. Kun mummu ja pappa sekä kaksi enoa perheineen asuivat täällä Sepänmäellä ja koska matka kotoa tänne oli lyhyt, niin poikavuosina tuli tällä mäellä vietettyä paljonkin aikaa. Ensimmäiset muistoni ovat tuolta sepän tuvasta.

Mummuni voileivät olivat erittäin herkullisia, ja neljän vuoden vanhana halusin niitä aina vain lisää ja lisää. Silloin äitini vaivautuneena tokaisi: "Älä ny' sit' ehtimisee mummua juaksuta, saathan sit' kotonakii voileipää." 1950-luvun ensimmäiseltä puoliskolta on jäänyt mieleeni myös pajan edustalla ollut amerikkalaisen panssarivaunun raato. Keski-Euroopasta tuodun romuvaunun teräs oli ilmeisen hyvää. Me lapset kiipeilimme romuvaunun päällä samaan tapaan kuin nykyään näkee televisiossa kriisimaiden lasten kiipeilevän.

Sulo -papassa oli kilpailuhenkeä, aina ikämiesten pikajuoksukilpailuihin saakka sodan jälkeen. Olen kuullut kerrottavan, että seppä Vesalaisen juoksua ehdotettiin tällöin hylättäväksi laukan takia. Vielä innokkaampia urheilijoita olivat hänen neljä poikaansa ja nuorempi tytär Sirkka-Liisa. Vesalaisen veljekset olivat pajatöissä tulleet sen verran vahvavartisiksi ja vahvakätisiksi, että vanhemman veljeni Markun kertoman mukaan he pystyivät käsin kävellen kiertämään 1950-luvun alkuvuosina tämän pihapiirin kiertävän ringin. Markku myös muisteli, että Sepän tuvan kuistilla oli varastoituna paljon erilaisia heittovälineitä. Vuotta nuoremman serkkuni Vesalaisen Karin kanssa urheilimme myös paljon poikavuosina tällä mäellä. Juoksimme tuota pihapiirin kiertävää rinkiä, joskus pimeässäkin tähtisadetikut käsissämme. Tekipä Kari peltisiä Corona -kahvipurkkeja maahan upottamalla tänne Sepänmäelle Hirvihaaran ensimmäisen golfkentänkin 1960-luvun alkuvuosina. Meillä oli myös seiväshyppypaikka sepän tuvan edustalla niin, että vauhdinotto oli alamäkeen. Tuossa museoalueella olevassa keltaisessa talossa, vanhassa Auerin talossa, silloin asunut meitä muutamaa vuotta nuorempi Määtän Matti ei ollut kovin urheilullinen, mutta osasi erinomaisesti heti lukemaan opittuaan Vladimir Iljitsh Leninin kootut teokset. Hän otti ulkomuistista niistä meille suoria lainauksia urheilun hyödyllisyydestä nuorison kasvattamiseksi.

Olin perjantai-iltana yhteydessä Hämeenlinnassa asuvaan tätiini Sirkka-Liisa Sarasteeseen, omaa sukua Vesalaiseen, joka asui lapsuutensa ja nuoruutensa tuossa Sepän tuvassa. Hän oli valitettavasti estynyt osallistumaan tähän tilaisuuteen, mutta pyysi välittämään lämpimän tervehdyksensä kaikille paikalla olijoille. Omasta puolestani toivotan Mäntsälän kunnan museotoimelle, Mäntsälä Seuralle ja Hirvihaaran Kyläyhdistykselle onnea ja menestystä tänä juhlapäivänä. Ja tietenkin toivon, että voimanne riittäisivät jatkossakin elävän museoalueen ylläpitämiseksi täällä historiallisella Sepänmäellä. Kiitos.